

Bibliotekshistorie

Død eller dristig?

Af Laura Skouvig

Abstract

*Denne artikel belyser den bibliotekshistoriske forsknings status og formål internationalt og i Danmark. Ønsket er at skabe øget synlighed for og debat om bibliotekshistorien. Dette gør forfatteren med udgangspunkt i en række inspirerende artikler i tidskrifterne *The Library Quarterly* og *Library History*. Disse artikler peger dels på nødvendigheden af en bredere teoretisk tilgang til den bibliotekshistoriske forskning, dels på en løsrivelse af bibliotekshistorien fra biblioteket som institution for i stedet at bruge betegnelsen *information history*. Den oversigt, der gives af den internationale forskning, har ikke som hensigt at give et fuldstændigt overblik, hvorfor den kun inddrager nyere tendenser. Ligeledes giver artiklen kun et overblik over den danske forsknings periodisering af folkebibliotekernes historie og konstruktionen af udviklingen som det bærende i historien. Artiklen konkluderer på denne baggrund, at bibliotekshistorien langt fra er død, hverken i Danmark eller i udlandet*

Laura Skouvig er adjunkt ved Institut for Biblioteksudvikling, Danmarks Biblioteksskole. ls@db.dk

Indledning

Internationalt set har der i de sidste år været en længere debat om den bibliotekshistoriske forsknings status og formål – en debat der ikke i nær samme grad er slået an herhjemme. En oplagt forklaring på dette er, at det danske bibliotekshistoriske miljø er så tilpas småt, at debatten uden problemer foregår i korridorer og frokostpauser. En anden forklaring kunne måske være, at udøverne af den bibliotekshistoriske forskning ikke mener, at denne debat er relevant eller interessant for kolleger generelt inden for biblioteks- og informationsvidenskaben. Forklaringen kunne være ledsaget af en vis pessimisme på bibliotekshistoriens vegne, der har et imageproblem, som overgår selv bibliotekarprofessionens langvarige kamp for at komme af med sit støvede image. Forhåbentlig er det ikke det, der er grunden til en manglende debat herhjemme. Og lad mig så i øvrigt slå fast her fra start: bibliotekshistorien er (stadig) yderst relevant, da en kritisk refleksion over historien har betydning for den debat, som enhver faglig disciplin fører med sig selv om sit ståsted og egen faglighed. Et synspunkt, som jeg håber og formoder, er fælles for bibliotekshistorikerne.

Når denne fanfare er udgangspunktet for bibliotekshistorien, så kan man derefter spørge sig selv om forfatteren af denne artikel mener, at dansk bibliotekshistorie er ved at afgang ved døden. Det er nu ikke tilfældet – dansk bibliotekshistorie er tværtimod præget af en mangfoldighed af tilgange. Når nu jeg alligevel indledningsvist bruger store ord, så er det fordi

debatten om bibliotekshistorien mangler. Hvad vil vi med bibliotekshistorien? Hvilken rolle har bibliotekshistorien nu – hvilken rolle skal (bør) den have i fremtiden? Hvordan kan vi skrive bibliotekshistorien? Og det er ikke kun en debat for den snævre kreds af bibliotekshistorikere, men for alle inden for biblioteks- og informationsvidenskaben.

I denne artikel vil jeg – om ikke antyde svar på de ovenstående spørgsmål – så i det mindste pege på mulige veje for at indkredse svar på spørgsmålene. Udgangspunktet er de positioner, der er blevet fremført i *The Library Quarterly* af Wayne Wiegand med flere og i *Library History* af Alistair Black. Disse positioner peger på mange mulige diskussioner af bibliotekshistoriens rolle og fremtidige forankring inden for biblioteksforskningen generelt. Et kort vue over den nyere internationale bibliotekshistoriske forskning kan dels vise nogle af de tendenser, som Wiegand udpeger som ønskværdige, og dels vise, at det ikke står helt så galt til, som man skulle frygte efter hans artikel. Ligeledes vil jeg tage udgangspunkt i Wiegands og Blacks argumenter ved en oversigt af den danske bibliotekshistoriske forskning. Dette gør jeg ikke ud fra en holdning om, at diskussionerne umiddelbart kan overføres eller paralleliseres til danske forhold, men ud fra en holdning om at diskussionerne kan bruges som pejlemærker for en analyse af den danske bibliotekshistoriske forskning.

”Trapped in our own discursive formation”

Hvilken overskrift kan man sætte for det indspark i debatten, som Wiegand indledte med artiklen *Tunnel Vision and Blind Spots: What the Past Tells Us about the Present; Reflections on the Twentieth-Century History of American Librarianship* (Wiegand, 1999). Wiegands udgangspunkt er det for ham utilfredsstillende, at amerikanske bibliotekers fortjeneste udelukkende opregnes i statistiske opgørelser. Disse ganske imponerende tal fører ganske enkelt ikke til en dybere erkendelse af, hvad det amerikanske folkebibliotek er for en institution:

Currently we lack a solid body of scholarship that critically analyzes the multiple roles that libraries of all types have played and are playing in their host communities... (Wiegand, 1999, s. 2)

I ovenstående citat er det klart, at Wiegands mission ikke udelukkende er rettet mod bibliotekshistorien,

men mod forskningen generelt inden for BDI-området. Men han gør det klart, at uden historisk kendskab til biblioteksinstitutionen kan nutiden ikke vurderes og fremtiden ikke planlægges. Den generelle forskning såvel som den mere specifikke bibliotekshistoriske forskning er præget af begrænsede visioner og blinde pletter (Wiegand, 1999, s. 3), hvilket hæmmer muligheden for at stille kritiske spørgsmål til den kultur, vi er omgivet af. For at undgå de blinde pletter er det ifølge Wiegand nødvendigt at brede perspektivet for forskningen inden for LIS ud ved at bruge forskellige samfundsmæssige teorier. Hermed åbnes der ifølge Wiegand for de forskningsmæssige muligheder inden for biblioteksforskningen, som kan stille skarpt på de blinde pletter. For Wiegand er de centrale teoretikere og filosoffer, som forskningen med fordel kan bringe i anvendelse, dem, der stiller skarpt på forholdet mellem magt og viden: Jürgen Habermas, Antonio Gramsci, Michel Foucault samt Helen Longino, Margaret Jacob og Sandra Harding. Manglen på inddragelsen af sådanne bredere forståelsesrammer leder Wiegand til den ret så pessimistiske konklusion:

...one gets the impression of a profession trapped in its own discursive formation, where members speak mostly to each other and where connections between power and knowledge that affect issues of race, class, age, and gender, among others, are either invisible or ignored. One also gets the impression of a profession much more interested in process and structure than in people. (Wiegand, 1999, s. 24)

Begrundelsen for bibliotekshistorien er netop at fokusere på disse ovennævnte forhold i fortiden for at forskere kan forholde sig tilsvarende kritisk til de selv samme forhold i nutiden og i fremtiden. For Wiegand er bibliotekshistorien ikke truet af død, men af en forskansning i jubilæerne og i de store fortjenester og succeser. Hvis bibliotekshistorien ikke også inkluderer de fejl, som historien ligeledes er fuld af, opfylder bibliotekshistorien ikke sit formål. Og en hjælp til at opfylde det formål, mener Wiegand, kan vi finde i en bredere teoretisk fundering af forskningen.

Som en direkte opfølgning på Wiegands artikel kom i 2003 et temanummer af *The Library Quarterly*, der rettede sin opmærksomhed på undersøgelser med et (solidt) teoretisk fodfæste: Foucault, Bourdieu,

Gramsci og Cultural Studies er de retninger, som afprøves med henblik på at efterkomme Wiegands opfordring. I relation til den bibliotekshistoriske forskning er det her interessant at se præsentationen af de forskellige teoretikere og ene retning, og i det følgende skal jeg kort skitsere de områder, som teorierne i forhold til den bibliotekshistoriske forskning med fordel kan bruges til. Gary Radford præsenterer Foucault som en tilgang til at identificere de diskursive formationer, der sætter begrænsninger for professionens evne til at tale og handle (Radford, 2003). Sammen med Marie Radford bruger han Cultural Studies-modellen til at undersøge den bibliotekariske stereotype, som den fremtræder i en spillefilm (Radford & Radford, 2003) – og til at identificere denne stereotyp som en begrænsning for professionens muligheder for at handle. Også Douglas Raber sætter i sin artikel fokus på bibliotekaren, som han ud fra Gramsci's teorier definerer som en ambivalent størrelse, der både understøtter og modarbejder den eksisterende hegemoni. (Raber, 2003). Ud fra Pierre Bourdieus teorier om symbolsk magt analyserer John M. Budd biblioteket og peger på, at den symbolske magt, som eksisterer, og som bruges i biblioteket, i høj grad foregår ubevidst, hvilket medfører en manglende refleksion over den bibliotekariske praksis' konsekvenser (Budd, 2003). Temanummeret inkluderer ikke en præsentation af f. eks. Habermas, men som jeg skal komme tilbage til, er Habermas ikke ukendt i dansk bibliotekshistorisk forskning. Af bibliotekshistorisk interesse peger temanummeret på i det mindste to forskningsemner, der er tæt vævet ind i hinanden: bibliotekarens og bibliotekets praksis frem for den ideologiske forankring.

I England har Alistair Black siden midten af 1990'erne søgt nye udgangspunkter for bibliotekshistorien og således adresseret den egentlige bibliotekshistoriske forskning. Frygten hos Black er, at institutionshistorien er gold og uinteressant både i forskningsmæssig og i undervisningsmæssig sammenhæng i informationsteknologiens og videnssamfundets tidsalder. En forankring i et teoretisk standpunkt kunne således bidrage til at brede perspektivet for biblioteket ud og sætte det i en bredere samfundsmæssig sammenhæng. I artiklen *New Methodologies in Library History: a Manifesto for the 'New' Library History* (Black, 1995) er det især bibliotekshistorien som undervisningsemne, der optager Black. Hans påstand er, at bibliotekshistorien skal bidrage til teoretisering og fortolkning frem for beskrivelse

og krønikeskrivning (Black, 1995, s. 80). Bibliotekshistoriens overlevelse ser han derfor i, at den tilegner sig evnen til at kommentere nuværende problemer og debatfelter med henblik på at aflive myter. For mig at se installerer Black her bibliotekshistorien som det fundament, der giver biblioteks- og informationsvidenskaben muligheden for en kritisk selvrefleksion. Black fortsætter sit opgør med den gamle institutionshistorie i artiklen *Information and Modernity: The History of Information and the Eclipse of Library History* (Black, 1998). Hovedbudskabet i denne artikel er at opgive det institutionelle perspektiv, som biblioteket rummer til fordel for det, han med nogen tøven betegner som *information history*. Pointen i denne tilgang er, at information history peger på, at vidensorganiserende processer ikke eksklusivt hører biblioteket til, men også kan knyttes til mange andre institutioner og områder. Dermed ønsker han at åbne bibliotekshistorien mod et væsentligt tema i den moderne tidsperiode: håndteringen, spredningen, disciplineringen af viden og information.

Med udgangspunkt i Blacks 1998-artikel opstillede Aho og Davis i artiklen *Whither Library History? A Critical Essay on Black's Model for the Future of Library History with some Additional Options* (Aho & Davis, 2001) fire modeller for en forankring af bibliotekshistorien ud fra et underliggende spørgsmål om, hvor bibliotekshistorien henter sin akademiske legitimitet. 1) Biblioteket som institution, 2) Informationsvidenskaben, 3) Den generelle historie og 4) Boghistorien. Deres egentlige bekymring gælder Blacks brug af *information history* betegnelsen, som de ser som en forankring alene i informationsvidenskaben. Den manglende konsensus omkring indholdet af informationsbegrebet, frygter de, vil underminere biblioteksvidenskaben og dermed skade bibliotekshistoriens legitimitet. En sådan snæver forankring af *information history* i informationsvidenskaben er, så vidt jeg kan se ikke det, som ligger i Blacks definition af *information history*. Aho og Davis ser i stedet bibliotekshistoriens legitimitet i, at den udvælger de væsentligste begivenheder (af alle typer), som så sættes i en forståelsesmæssig ramme, der præsenteres i en tilfredsstillende historisk fremstilling. Denne kan støtte bibliotekarer i deres praksis (Aho & Davis, 30). Dette forekommer mig at være en særdeles snæver opfattelse af bibliotekshistoriens formål, som ud fra denne optik alene skrives med henblik på bibliotekarernes praksis. Min indvending vil over for dette følge i Blacks fodspor og pege på, at hvis man forstår

bibliotekshistorie så snævert, så fanger den historiske forskning slet ikke det interessante felt, der ligger i netop hvordan viden spredtes, håndteres, organiseres eller disciplineres, og hvor biblioteket kun er en enkelt model herfor. Men som Mäkinen påpeger i *Information History, Library History, or History By and Large? Remarks on Recent Discussion on Library and Information History* (Mäkinen, 2004), er det frem for alt diskussionen, der er vigtig, frem for hvilket navn bibliotekshistorien har eller får. Han konkluderer, at fremtidens bibliotekshistorie må åbne sig og ikke afvise eksempelvis et afsæt i *information history*.

Det teoretiske perspektiv og information history i praksis

Handsken fra Wiegand og Black er for længst taget op i den bibliotekshistoriske forskning. Black har selv i sin afhandling *A New History of the English Public Library* (Black, 1996) taget et institutionelt udgangspunkt, som også Davis og Aho gør opmærksom på. Forankringen af det institutionelle grundlag ligger i et samfundsmæssigt og teoretisk perspektiv, og som jeg læser afhandlingen, et særdeles kritisk blik for det engelske folkebiblioteks ideologiske grundlag. Ligeledes har Mary Hammond med et socialkonstruktivistisk udgangspunkt undersøgt, hvordan det læsende publikum i England blev konstrueret som følge af den konservative middelstands angst for den uuddannede rå masse. En konstruktion som hun ser underbygget af bibliotekets normskabende indretning (Hammond, 2002, s. 89 og 92). Black har peget på den bibliotekariske professions betydning for etableringen af panoptiske og øvrige normskabende teknikker i bibliotekernes administration (Library Economy), hvilket han kæder sammen med ønsket om videnskabeliggørelse og etablering af et særligt bibliotekarisk videnskorpus (Black, 1994, s. 5). En praktisk udmøntning af *information history* demonstrerer han i *The Victorian Information Society: Surveillance, Bureaucracy and Public Librarianship in 19th Century Britain* (Black, 2001), hvor han kombinerer biblioteket og informationen ved at pege på det victorianske folkebiblioteks overvågende funktioner i dets håndtering af låneren. Af større eksempelverdier for *information history* er Blacks og Brunts artikel om MI5 og dets brug af bl.a. kortkataloget til systematisering af indberetninger i mellemkrigsperioden (Black & Brunt, 2001). I endnu en artikel *Every Discipline Needs a History: Information*

Management and the Early Information Society in Britain (Black, 2004) peger Black på, at også en disciplin som videnstyring har en historie. Dette bidrag ville således også være bredere end den klassiske bibliotekshistorie og ville som sådan ikke passe ind under denne betegnelse, men altså under *information history*-etiketten.

Historikeren Peter Burke leverer i bogen *A Social History of Knowledge. From Gutenberg to Diderot* (Burke, 2000) et særdeles interessant bidrag til diskussionen om bibliotekshistoriens forankring. Så vidt det kan ses, er han uden kendskab til Blacks positioner, ligesom han heller ikke indskriver sit værk i en bibliotekshistorisk tradition. Hans sigte er – som titlen angiver – at give en socialhistorisk tilgang til viden fra middelalderen og frem til den tidlige oplysningstid. Dette gør han ved at undersøge hvordan viden institutionaliseredes, kontrolleredes, blev forhandlet, og hvordan den blev organiseret, hvor han indirekte spiller på biblioteket med og uden mure. I denne optik bliver bibliotekerne (universitetsbibliotekerne) på linie med universiteternes fag, bibliografer og andre opslagsværker et rent spørgsmål om organisering af viden. Til trods for at Burke behandler de senere udkrystalliserede forskningsbiblioteker ville en lignende tilgang til folkebibliotekernes historie kunne give en anderledes fortolkning af deres samfundsmæssige placering. Hvad er det for en viden (eller information) som folkebibliotekerne organiserer? Er det alene en akademisk og praktisk viden? Hvordan forholder vi os så til den viden, som bibliotekerne ikke rummer? Er denne viden uinteressant for den bibliotekshistoriske forskning, fordi den netop ikke er på bibliotekerne? Og dermed peger Burke i samme retning som Black og adresserer det faktum, at viden og information organiseres og er blevet organiseret i mange andre sammenhænge end i biblioteket.

Eksempler på en boghistorisk tilgang til bibliotekerne findes også inden for det nordiske område – udover Danmark. Byberg peger i artiklen ”*Den nye bokhistorien*” (Byberg, 2001) på boghistorien, hvor fokus flyttes fra biblioteket til bogen og bogens relation til det omgivende samfund. I bogens livsforløb indgår biblioteket som en station eller som en formidler mellem bog og læser, næsten på linie med boghandleren. Nogle vil så måske hævde, at boghistorie og bibliotekshistorie er to vidt forskellige forskningsområder, men der vil dog være en vis

effekt i at inddrage boghistorien til belysning af sammenkædningen mellem bog og bibliotek. Byberg har sammen med Frisvold i artiklen Hvorfor folkebibliotek? Et tilbageblik på bibliotek og politisk legitimering ved tre hundredårsskifter (Byberg & Frisvold, 2001) undersøgt de tidlige norske bibliotekers formål og legitimering og sammenlignet dem med formålet for bibliotekerne af Nyhus-generationen.

I Sverige har Magnus Torstensson fokuseret på en socialhistorisk tilgang til de svenske folkebibliotekers historie. Det centrale spørgsmål er for ham, hvorfor der netop i begyndelsen af det 20. århundrede kom folkebiblioteker til Sverige. Med det socialhistoriske sigte bliver folkebibliotekets historie i Sverige et led i den tidlige vision om velfærdsstaten (Torstensson, 2001). Seldén og Sjölin har i Kunskap, kompetens och utbildning – et bibliotekariedilemma under 100 år (Seldén & Sjölin, 2003) fokuseret på netop bibliotekarens selvforståelse og de komponenter, der gennem 100 år har konstitueret denne. En af de komponenter kan vel siges at være klassifikation, og det svenske klassifikationssystem, SAB, er i Hanssons afhandling Klassifikation, bibliotek och samhälle. En kritisk hermeneutisk studie av ”Klassifikationssystem för svenska bibliotek” (Hansson, 1999) genstand for en interessant analyse ud fra Paul Ricœurs tekstanalyse og en diskursanalytisk tilgang, og med det afsæt peger Hansson på klassifikationssystemets forankring i en mandsdomineret, konservativ verdensanskuelse.

For at fuldende denne rundtur i de nordiske lande bør også Ilkka Mäkinens diskursanalytiske tilgang nævnes. Denne tilgang bruger han blandt andet til at afdække læsningen som begreb og peger delvist på en vis disciplinering over for de dårligere stillede klasser, da overklassen i høj grad nærede bekymringer om, hvorvidt de uuddannede evnede at forstå det læste (Mäkinen, 2001).

Den tyske tradition har længe været præget af Habermas' teori om den borgerlige offentlighed. I realiteten kunne man starte med at nævne Habermas' undersøgelse fra 1962 af den borgerlige offentligheds institutioner, hvor han også inddrager læseselskaberne (Habermas, 1990). Dette har kastet forskellige undersøgelser af sig, hvoraf blandt andre Otto Danns artikler om læseselskabernes betydning for skabelsen af det moderne borgerlige samfund i Europa kan nævnes (Dann, 1981 og 1984). Den tyske forskning

har en væsentlig fordel i Wolfenbütteler Arbeitskreis für Bibliotheks-, Buch- und Mediengeschichte. Denne arbejdskreds huses af Herzog August Bibliotheket i Wolfenbüttel, der er centrum for forskning i især (men ikke udelukkende) middelalderen og tidligt nyere tid. Arbejdskredsen tilstræber et samarbejde mellem institutioner, der bedriver forskning inden for arbejdskredsens overordnede tema med særligt fokus på tværfaglige diskussioner. Under arbejdskredsens vinger finder udveksling sted mellem forskere, og samtidig er der en hyppig udgivelse af de pågældende bidrag til symposierne. Gennem tiderne har der været fokuseret på bibliotekshistorien som disciplin, på hvordan bibliotekerne fremstilles i skønlitteratur, film osv., ligesom bibliotekernes historie i forskellige perioder har været behandlet. Samspillet med den boghistoriske tradition synes også her at være positiv – frem for alt da det bidrager til en større kreds af forskere.

De danske folkebibliotekers historie – en periodisering

Efter dette vue over tendenser i den internationale forskning vender jeg mig mod den danske bibliotekshistoriske forskning. Denne er præget af en skæv fordeling, som udspirer af den konsensus, der hersker inden for biblioteks- og informationsvidenskab i Danmark i dag. Denne konsensus medfører, at folkebibliotekerne i og for sig kun kan studeres fra 1880 og fremefter. Perioden før 1880 er på sin vis blevet en slags *før-historisk* tid – folkebibliotekernes stenalder – hvor der ikke er meget materiale, der kan befordre undersøgelser. Eller måske nærmere: der er for meget materiale spredt ud over hele landet. Denne før-historiske biblioteksverden før 1880 synes at være så væsensforskellig fra de moderne folkebiblioteker, at der tilsyneladende ikke kan findes et fælles træk, som indgang for forskerne til at karakterisere denne periode. Perioden 1880-1920 kan derimod karakteriseres ved det statslige engagement, der således bliver omdrejningspunktet for senere historiske fremstillinger. Dermed tyder det også på, at den periode, der har kastet flest undersøgelser af sig, netop er perioden fra 1880-1920. Denne periode bliver i forskningen så til *forhistorien* til den egentlige historie, der så tager sin begyndelse med loven i 1920. Denne egentlige historie har da også resulteret i både større og mindre bidrag til belysning af den samlede historie og særlige dele af de danske folkebibliotekers historie.

Spørgsmålet er så, hvorfor forhistorien til den egentlige historie er så meget mere belyst end de øvrige dele. Perioden 1880-1920 indtager en helt speciel stilling i den historiske bevidsthed. Perioden rummer historien om gennembruddet for det moderne folkebibliotek, og til al overflod rummer den en strid, der traditionelt beskrives som kampen mellem to positioner, der til markering af historiens gang betegnes som det *gamle* og det *nye*. I den bibliotekshistoriske tradition bliver det nye så historiens sejrherre: grundlæggelsen af det moderne folkebibliotek. Det gamle, sognebogsamlingen som folkekøkken og almisse, bliver til en modstand – eller endda en modstander. Trods de åbenlyst store forskelle, der herskede mellem det gamle og det nye i forståelsen af biblioteket og især i forståelsen af bibliotekets formål, betragtes det gamle som det nyes forgænger. Det gamle er ud fra denne betragtning blevet til en elementær og primitiv måde at drive bibliotek på. Historien om folkebibliotekerne har især beskæftiget sig med brydningerne som en mulighed for at definere udviklingen af det moderne folkebibliotek, hvis fødselsattest om ikke før så i hvert fald senest kan sættes med vedtagelsen af biblioteksloven i 1920. Perioden 1880-1920 har således rummet et vældigt drama og en unik mulighed for at tegne det moderne folkebibliotek på en baggrund, der var mørk, dystert og frem for alt gammeldags.

De tidlige biblioteker som sognebibliotekerne på landet, der var udsprunget af oplysningstidens bestræbelser på forbedring af almuens og læseselskabernes og lejebibliotekerne for borgerne i byerne, havde (har) i forskningen en væsentlig funktion som historisk kontinuitet og legitimitet for de moderne folkebiblioteker. Forskningen i den før-historiske tid domineres af Helge Niensens monografi med den i så henseende meget sigende titel *Folkebibliotekernes forgængere. Oplysning, almue- og borgerbiblioteker fra 1770'erne til 1834* (Nielsen, 1960). Derudover er der en række artikler, der ikke anskuer perioden ud fra denne optik, som eksempelvis Øroms og Bruhns' artikel om Marckmanns litteraturfortegnelse (Bruhns & Ørom, 1990) og Svane-Mikkelsen, der i *Die Entstehung und Entwicklung der Volksbibliotheken in Dänemark* i øvrigt ser på sognebibliotekerne i lyset af Danmark som foreningsland (Svane-Mikkelsen, 1982).

En bearbejdelse af folkebibliotekernes historie blev forholdsvis hurtigt optaget med etablering af konti-

nuiteten bagud til oplysningstidens biblioteker. Der kan peges på en artikel af Thomas Døssing (den senere direktør for Statens Bibliotekstilsyn) med titlen *Vore Landsbybiblioteker* (Døssing, 1918-19), hvor han forestillede sig en imaginær bibliotekshistorikers analyse af perioden indtil 1920. Døssings egen tolkning af perioden 1880-1920 er, at folkebibliotekernes historie først begyndte i det 20. århundredes andet årti, og at der reelt ikke var tale om en udvikling, men om en nybegyndelse. I sine erindringer fra 1923 tegner A. S. Steenberg, der som formand for Statens Bogsamlingskomite var deltager i opbygningsfasen, med baggrund i sit personlige engagement i bibliotekssagen en tidslinie, der kan karakteriseres som fra begyndelsen til endemålet (Steenberg, 1923). 1929 udgav Jørgen Banke, der blev en af de første inspektører i Statens Bibliotekstilsyn, en bibliotekshistorie, der havde sin afslutning i 1920 med loven. Selv om Bankes bog tidsmæssigt er på afstand af begivenhederne før 1920, skal det erindres, at modsætningerne mellem fløjene (mellem det gamle og det nye) i 1929 knap nok var bilagt, og at Banke i øvrigt var part i striden. Banke relaterer modsætningerne mellem de to fløje til en modsætning mellem de ikke-faguddannede og de faguddannede, men undlader at komme nærmere ind på striden ved at citere en tale af Døssing i 1917 om gæringen i biblioteksbevægelsen in extenso, hvorved han viderebringer den skarpe skellen, som Døssing lancerede mellem det gamle og det nye (Banke, 1929). I 1930 publiceredes i anledning af Danmarks Biblioteksforenings 25 års jubilæum artiklen *Danmarks Folkebogsamlinger*. Danmarks Biblioteksforening 1905-1930 (Hansen & Sejerbo, 1930) af Robert L. Hansen (biblioteksdirektør efter 2. Verdenskrig) og P. Sejerbo, der var medredaktør af *Bogens Verden*. Hensigten med artiklen kan ses som et ønske om at gyde olie på vandene ved en loyal stilling til spørgsmålet om boganmeldelserne og ved at nedtone striden om boghandlerrabatten – begge væsentlige stridspunkter.

Fortællingen om væksten og organisationen

I 1962 udkom Harald Hvenegaard Lassens standardværk *De danske folkebiblioteker 1876-1940* som et led i markeringen af Danmarks Biblioteksforenings 50 års jubilæum. Hvenegaard Lassen var blandt de første, der fik en bibliotekarisk uddannelse i USA. Som centralbibliotekar i Vejle og siden Odense var han en del af den historie, som han altså beskrev i sin bog. Et væsentligt omdrejningspunkt er skildringen

af den stadige fremgang, der sammen med udviklingen relateres til den økonomiske side af sagen, og som reflekteres i antallet af biblioteker, størrelsen af deres bogbestand og siden hen antallet af udlånte bøger. De økonomiske problemer er en væsentlig del af denne beretning om de danske folkebibliotekers historie. I et nærstudie af en undersøgelse af sognebogsamlingerne på landet fra 1885 analyserer de Hartyani bibliotekernes økonomiske vilkår. Det største problem for de tidlige biblioteker fremhæves ofte i forskningen som den manglende økonomiske sikring, det dårlige bogvalg og i det hele taget manglen på organisation (de Hartyani, 1985, s. 59ff). Erik Allerslev Jensen, der var direktør i Bibliotekstilsynet 1960-1975, tilkender ligeledes denne fremgang stor plads og kæder – ligesom Hvenegaard i øvrigt – denne økonomiske sikring af bibliotekerne gennem offentlige tilskud sammen med behovet for bedre organisatoriske rammer, hvis væsentligste formål var at kunne stille garanti for en forsvarlig brug af pengemidlerne. Jo større summer, der anvendtes på bibliotekerne, desto større blev behovet for en stærkere organisering af bibliotekerne, hvilket Allerslev Jensen tolker som det egentlige motiv, der lå bag biblioteksloven i 1920 (Allerslev Jensen, 1985, s. 15).

Organiseringens bærende piller er i forskningen fremhævet som for det første det offentlige engagement, der kom til udtryk gennem de tre komiteer i perioden 1880-1920 og efterfølgende i Statens Bibliotekstilsyn samt for det andet det private engagement, der fra 1905 samledes i foreningen Danmarks Folkebogsamlinger (siden i Danmarks Biblioteksforening). Reorganiseringen i 1909, der medførte, at den statslige komité under navnet Statens Bogsamlingskomité fik kontor i København i 1910, bliver for Allerslev Jensen og Hvenegaard Lassen det afgørende vendepunkt i spørgsmålet om statens engagement og det led, der skabte sammenhængen til perioden efter 1920 med Tilsynet. Hvenegaard Lassens udgangspunkt er i særdeleshed pionerernes betydning for udviklingen, medens Allerslev Jensen skriver Statens Bibliotekstilsyns historie. I anledning af Danmarks Biblioteksforenings 100-års jubilæum i 2005 udkom bogen *Det stærke Folkebibliotek* (Dyrbye, Svane-Mikkelsen, Lørring & Ørom, 2005). Udgangspunktet for denne bog er således de forskellige foreningers bidrag til folkebibliotekernes udvikling igennem hele jubilæumsperioden i det nære samspil med den til hver tid eksisterende statslige myndighed.

Der er ingen tvivl om, at den danske udvikling i begyndelsen af det 20. århundrede var inspireret af udviklingen i USA og England. Disse lande anså Steenberg og Døssing som en model, der skulle følges for at bringe bibliotekerne i Danmark på højde med udlandet. En indstilling, som Hvenegaard Lassen har overtaget. Dyrbye undersøger i en artikel om den udenlandske indflydelse på den danske biblioteksudvikling indholdet af denne model, og dette er ifølge Dyrbye den frie og uhindrede adgang til bibliotekets informationer samt etableringen af fælles og ensartede regler og standarder (Dyrbye, 2002). Da Dyrbyes primære anliggende er at undersøge, hvorledes Danmarks Folkebogsamlinger forholdt sig til ideer, tanker og strømninger fra udlandet, udelades eksempelvis den danske foreningstradition og kontinentaleuropæiske tekniske standarder. Både Dyrbye og Svane-Mikkelsen påpeger, at den umiddelbare og til dels ukritiske overtagelse af de nærmest altomfattende amerikanske principper for ledelsen af folkebiblioteker afløstes af et mere nuanceret syn på den amerikanske teknik, der skulle tilpasses danske forhold (Dyrbye, 2002; Svane-Mikkelsen, 1978).

Brydningerne i biblioteksbevægelsen er i den bibliotekshistoriske tradition gerne identificeret med modsætningerne mellem de to foreninger, hvor Daugaard fremstiller Danmarks Folkebogsamlinger som repræsentant for det gamle af liberal-konservativt tilsnit, medens han definerer Dansk Biblioteksforening som det nye formuleret af radikalt og professionelt indstillede bibliotekarer (Daugaard, 1988, s. 88). Hvenegaard Lassen og Allerslev Jensen relaterer primært modsætningerne til personer, hvor Jens Bjerre, Johannes Grønberg og Rasmus P. Nielsen defineres som modstanderne, der ubehageligt og aggressivt angreb Steenberg, Lange, Banke og Døssing som repræsentanter for den anden side. Sammenslutningen i 1919 betragtes i forskningen kun som en foreløbig afslutning på striden, medens den endelige afslutning henlægges til landsmødet i Hjørring i 1928, hvor Rasmus P. Niensens angreb på Statens Bibliotekstilsyn blev imødegået af Døssing. Overvindelsen af modstanden førte til dens overgang i historien som den tabende part, der modsatte sig fremskridtet på grund af en manglende forståelse for udviklingen. Forskningen har vidtgående overtaget sejrherrenes forklaring på modsætningerne, som det fremgår af Steffen Høghs artikel *Danmarks første Bibliotekslov. Om tilblivelsen af biblioteksloven af 5. marts 1920* (Høgh, 1999) om forarbejdet til og vedtagelsen af

biblioteksloven af 1920. Modstandernes synspunkter er i forskningen angrebet for at være farlige, letkøbte eller petitesserytter. Samtidig betegner Emerek den traditionelle fremstilling af modsætningerne som præget af tendensen til en udviskning af dem, og han karakteriserer traditionen som konsensusøgende (Emerek, 2001, s. 89).

Hvenegaard Lassen slutter sin beretning i 1940. Her tager Leif Thorsen over og fortsætter i *De danske folkebiblioteker 1940-1983* (Thorsen, 1992) den detaljerede beretning om folkebibliotekernes fremgang økonomisk såvel som organisatorisk. Det statslige engagement er fortsat omdrejningspunktet og bibliotekslovgivningen følges nøje. Det afgørende moment i denne periode bliver således biblioteksloven fra 1964. Lovgivningens betydning for tilgangen til bibliotekernes historie kommer her til udtryk i opregningen af mindre revisioner og manglende gennemførelse af ny lovgivning efter 1964.

Værker, der omhandler større perioder, men også særlige dele af bibliotekshistorien, er Mogens Iversens *Bibliotekaruddannelserne i Danmark før og nu* (Iversen, 1982) og Allerslev Jensens *Til Bibliotekssagens Fremme. Træk af Bibliotekstilsynets virksomhed indtil 1970* (Allerslev Jensen, 1985) om Bibliotekstilsynets historie. Begge behandler i indledende kapitler historien før 1920, og denne præsenteres dermed som forhistorie til den egentlige historie, hvorved der etableres en kontinuitet. I Iversens bog om bibliotekaruddannelsen i Danmark ses spørgsmålet om uddannelse frem for alt som et tegn på udvikling i bibliotekssagen. Dilemmaet mellem den praktiske oplæring og den teoretiske undervisning, der går som en rød tråd i øvrigt i Iversens bog ses vel nærmest ud fra samme optik: Jo nærmere vor egen tid, desto mere teori og desto mere fremskreden synes bibliotekaruddannelsen at være. I tråd med fokuseringen på personer og begivenheder vurderer Iversen åbningen af den første skole i 1918 og siden selvstændiggørelsen i 1956 højt (Iversen, 1982). Spørgsmålet er, hvor væsentlige disse begivenheder forekommer bibliotekarer og cand.scient.bibl'er i dag? Væsentlige er de naturligvis, da de er medvirkende elementer i konstruktionen af den bibliotekariske identitet. Her har Anders Ørom i særdeleshed beskæftiget sig med, hvad der konstituerer bibliotekarens identitet og om man kan tale om bibliotekarerhvervet som en profession (Ørom, 1990). I disse undersøgelser (Ørom, 1993) og sammen med Ellen Warrer Hjeremind (Hjer-

mind & Ørom, 1981) fremkommer et tydeligt brud i bibliotekarernes selvforståelse i 1960'erne forårsaget af både de sociale forandringer og lovgivningsmæssige rammer.

Folkebibliotekernes formål som forskningstema

Som en modvægt til den tidlige forsknings fokusering på opbygningen af folkebiblioteksorganisationen koncentrerer den seneste forskning sig om folkebibliotekernes idehistoriske og ideologiske forankring, og den har vidtgående taget et teoretisk udgangspunkt enten i Habermas' teori om den borgerlige offentlighed eller i Foucaults diskursanalyse og magtanalyse. Dermed er selve den bibliotekshistoriske fortælling også blevet underkastet nærmere undersøgelse, som hos Leif Emerek i artiklen *At skrive bibliotekshistorie. Om grundlæggelsen af det moderne folkebibliotek i Danmark* (Emerek, 2001). Her understreger han, at den bibliotekshistoriske tradition har søgt forklaringen på folkebibliotekernes historie i individets evne til at skabe historie gennem mødet med den enestående historiske begivenhed, som han for folkebibliotekernes vedkommende ser i kendskabet til de angloamerikanske biblioteksider og deres indtog i landet (Emerek, 2001, s. 91). Dermed peger Emerek på, at den amerikanske indflydelse på de danske folkebiblioteker nærmest har opnået en urørlig status i forskningen som altforklarende, hvilket til tider har medført en blindhed overfor mulige danske eller europæiske påvirkninger. Emerek påpeger derfor i den ovenfor anførte artikel ganske væsentligt, at den rationelle drift og organisation af biblioteket i Danmark indordnes under en kontinental dannelses- og oplysningsforståelse. Han anfører desuden en modsætning mellem værdirationaliteten (oplysningen) og den instrumentelle rationalitet, som i sidste ende medfører, at: "...bibliotekets klassiske oplysningsidentitet eroderer indefra..." (Emerek, 2001, s. 113). I denne forståelse er den amerikanske indflydelse nærmest negativ og ødelæggende for en oprindelig (kontinental)europæisk identitet forankret i oplysningstraditionen. Skouvig stiller sig i forlængelse af Emereks modificerende holdning til den angloamerikanske indflydelse ved at fastholde sammenkædningen mellem biblioteksteknikken og oplysningen. Men med en foucaultsk inspireret diskursanalyse, hvor det centrale er disciplinering og magtens udøvelse i biblioteket, er hendes udgangspunkt i modsætning til Emereks konklusion, at biblioteksteknikken havde en positiv indvirkning på

oplysningen, i og med at den sikrede oplysningens anvendelighed i bibliotekerne i det moderne samfund (Skouvig, 2004).

Den bibliotekshistoriske forskning har som oven anført set opbygningen af en biblioteksorganisation som det tydeligste tegn på bibliotekssagens udvikling. Emerek og Ørom fokuserer derimod i en artikel med Habermas' teori om den borgerlige offentlighed som udgangspunkt for forståelsen af folkebibliotekernes historie på folkebibliotekernes formål (Emerek & Ørom, 1997). Dette kæder de sammen med spørgsmålet om det moderne samfund, som i deres optik er den ramme, som folkebibliotekerne skulle agere inden for. I dansk bibliotekshistorie er organisationen især knyttet til den tale om organiseringen af bibliotekssagen uden for København, som Lange holdt i 1909. Emerek og Ørom ser derimod talens betydning i, at den moralske forankring af Langes kritik af moderniteten skulle sikre et højt indholdsmæssigt niveau i bibliotekerne, samtidig med at den kombineredes med en organisatorisk og strukturel klarhed (Emerek & Ørom, 1997, s. 40f.).

Dahlkild fokuserer i *Biblioteket på Landsudstillingen i Århus 1909. Et arkitektur- og kulturpolitisk bygningsmanifest* (Dahlkild, 2002) på bibliotekernes arkitektoniske og kulturpolitiske udtryk med en teoretisk forankring i tankegangen omkring den borgerlige offentlighed og en foucaultsk inspireret panoptikon-analyse. Bibliotekernes placering blandt øvrige oplysningsmæssige tiltag samt betydningen af den politiske gren i biblioteksforeningerne er også emner i forskningen.

Til afrunding

Opbygningen af det samarbejdende bibliotekssystem i Danmark med centralbibliotekerne som midtpunkt og med den faguddannede bibliotekar som ankermand har været den vinkel, hvorigennem folkebibliotekernes historie i Danmark traditionelt er blevet anskuet. Dette har betydet, at de organisatoriske aspekter har været i fokus, og fremstillingen har fået karakter af en opregning af de besværligheder i form af dårlig økonomi, manglende anerkendelse fra officiel side og intern modstand, der set fra et post-1920 standpunkt var med til at hindre en tidligere gennemførelse af de amerikanske ideer på dansk grund. Forskningen har desuden i vidt omfang overtaget samtidens aktørers vurdering, om end dette ofte skyl-

des aktiv deltagelse i historien. Dansk bibliotekshistorisk tradition har bygget sin legitimitet på – med Ahos og Davis' ord i erindringen – at udvælge de væsentligste begivenheder, sætte dem i en forståelsesmæssig ramme og præsentere dem tilfredsstillende til støtte for bibliotekarerne i deres praksis.

Men vi står så nu i Danmark i en situation, hvor vi kan pege på en tradition (som man i større eller mindre grad kan distancere sig fra), og med den seneste udvikling i dansk bibliotekshistorisk forskning tegner der sig gennem anvendelse af så forskellige tilgange som Habermas og Foucault et andet afsæt for forskningen. Med disse forskelligartede teoretikere som ballast bliver tilgangen til folkebibliotekernes historie en anden, og formålet med at skrive bibliotekshistorie bliver om ikke en anden så i det mindste bredere forankret. Det er ikke længere de store begivenheder og tapre pionerer, som forskningen fokuserer på. I stedet retter den kritisk blikket mod mange selvindlysende sandheder omkring bibliotekernes formål, hvordan praksis har været i bibliotekerne og bibliotekarernes selvforståelse. Fra at være en støtte til (bibliotekarens) praksis bliver bibliotekshistorien til refleksion over praksis (egen praksis, bibliotekets praksis, forskningens praksis) til gavn for faglige og videnskabelige diskussioner. Afslutningsvist kan man jo så spørge sig selv, om det nu også er nødvendigt med komplicerede teoretiske strukturer for at kunne gøre det? Naturligvis skal man ikke inddrage teori blot for teoriens egen skyld, men som Wiegand pointerer, så er teoriernes funktion den, at den kan hjælpe til med at fokusere på de blinde pletter, som alt andet lige er i bibliotekernes historie.

Det spørgsmål, som Black har rejst om bibliotekshistoriens fremtid, kan naturligvis synes en smule dramatisk. Og med den debat, der blandt andet fulgte i *Library History*, synes der ikke at være grund til bekymring. Om ikke andet så holder debatten live i bibliotekshistorien. Den internationale forskning såvel som den danske viser, at bibliotekshistorien er præget af en mangfoldighed af tilgange til bibliotekernes historie – enten gennem biblioteket som institution, gennem bogen eller gennem informationen, der findes på biblioteket – men også så mange andre steder. En afvisning af *information history* bør dog ikke bunde i, at denne vinkel alligevel inddrages under historien om biblioteksinstitutionen. Det gør den ganske vist, hvis og når biblioteket som institution tænkes bredt. Faren er dog at lukke af for påvirkning-

ger ude fra og glemme bibliotekets foranderlighed i en snæver forståelse af bibliotekshistorien. Og dermed mener jeg også at introduktionen af information history åbner for muligheder for en bredere forankring af den historiske dimension inden for biblioteks- og informationsvidenskaben, da den netop løsriver historien fra biblioteket som institution og i stedet peger på biblioteket som en måde for håndteringen af viden og (eller) information. I det omfang forskningen i bibliotekers historie forankres i et bredere syn på bibliotekerne som oven anført, så åbnes der også for en videre udbredelse til at forske i håndtering af information, viden og vidensledelse historisk set i en dansk kontekst end blot i bibliotekerne.

Som nævnt i indledningen har jeg ikke dømt dansk bibliotekshistorie til døden, og denne artikel skulle da også gerne have vist, at rygterne om (dansk) bibliotekshistoriens død er stærkt overdrevne. Det er min inderste overbevisning, at en vedvarende debat om bibliotekshistoriens ”udseende” og forankring ikke er et krisetegn, derimod ser jeg en sådan debat som et sundhedstegn. Igennem en konstant idéudveksling kan bibliotekshistorien indgå i den bredere dialog og debat om, hvad der kendetegner biblioteks- og informationsvidenskaben som forskningsfællesskab.

Litteratur

- Aho, JA & Davis, DG (2001). Whither Library History? A Critical Essay on Black's Model for the Future of Library History with some Additional Options. *Library History* 17: 21-37.
- Allerslev Jensen, E (1985). *Til Bibliotekssagens Fremme. Træk af Bibliotekstilsynets virksomhed indtil 1970*. Edvard Pedersens Biblioteksfond.
- Banke, J (1929). *Folkebibliotekernes Historie i Danmark indtil Aar 1920*. København: Aug. Olsen.
- Black, A (1994). The Open Access Revolution in British Public Libraries: Consumer Democracy or Controlling Discourse? *Librarians World. The Independent Journal of Librarians*. 3(5): 3-8.
- Black, A (1995). New Methodologies in Library History: a Manifesto for the 'New' Library History. *Library History*. 11: 76-85.
- Black, A (1996). A New History of the English Public Library: Social and Intellectual Contexts, 1850-1914. London: Leicester University Press.
- Black, A (1998). Information and Modernity: The History of Information and the Eclipse of Library History. *Library History*. 14: 39-45.
- Black, A (2001). The Victorian Information Society: Surveillance, Bureaucracy and Public Librarianship in 19th Century Britain. *The Information Society*. 17: 63-80.
- Black, A (2004). Every Discipline Needs a History: Information Management and the Early Information Society in Britain. In: Boyd Rayward, W. (ed.), *Aware and Responsible. Papers of the Nordic-International Colloquium on Social and Cultural Awareness and Responsibility in Library, Information and Documentation Studies (SCARLID)*. Scarecrow Press, Inc., Lanham, Maryland, and Oxford: 29-49.
- Black, A & Brunt, R (2001). Information Management in MI5 Before the Age of the Computer. *Intelligence and National Security*. 16(2): 158-165
- Bruhns, S & Ørum, A (1990). At kunne skelne lys fra lygtmænd. Om J. W. Marckmanns Fortegnelse over Skrifter til Læsning for Menigmand. *Bibliotekshistorie* 3: 44-88.
- Budd, JM (2003). The Library, Praxis, and Symbolic Power. *The Library Quarterly* 71(1): 19-32.
- Burke, P (2000). *A Social History of Knowledge. From Gutenberg to Diderot*. Cambridge: Polity Press.
- Byberg, L (2001). 'Den nye Bokhistorien'. *Norsk Tidsskrift for Bibliotekforskning*. 15: 50-72.
- Byberg, L & Frisvold, Ø (2001). Hvorfor Folkebibliotek? Et tilbageblik på bibliotek og politisk legitimering ved tre hundreårsskifter. In: Windfeld Lund, N. & Audunson, R. (red.), *Det siviliserte informasjons-samfunn. Folkebibliotekene ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fakkboglaget: 63-88.
- Dahlkild, N (2002). Biblioteket på Landsudstillingen i Århus 1909. Et arkitektur- og kulturpolitisk bygningsmanifest. In: Gram, M. (red.), *Bibliotek och*

- Arkitektur. Byggnader. Rum. Samlinger. Arkitekturmuseet Skriftserie. Bd. 9. Borås: Centraltryckeriet: 42-50.
- Dann, O (1981). Die Lesegesellschaften und die Herausbildung einer modernen bürgerlichen Gesellschaft in Europa. Dann, O. (Hrsg.), *Lesegesellschaften und bürgerliche Emanzipation. Ein europäischer Vergleich*. München: Beck.
- Dann, O (1984). Vereinswesen und bürgerliche Gesellschaft in Deutschland. *Historische Zeitschrift*, 9.
- Daugaard, P (1988). Centralbibliotekarernes vandre- bog. Spredte træk af de danske folkebibliotekers historie 1919-1924. *Bibliotekshistorie*. 2: 83-120.
- Dyrbye, M (2002). Den udenlandske indflydelse på den danske biblioteksudvikling med udgangspunkt i foreningen Danmarks Folkebogsamlingers virke i årene 1905-1919. *Bibliotekshistorie*. 6: 5-29.
- Dyrbye, M, Svane-Mikkelsen, J, Lørring, L & Ørom, A (2005). Det stærke Folkebibliotek. København: Danmarks Biblioteksforening.
- Døssing, T (1918-19). Vore Landsbybiblioteker. *Bogens Verden*, 1: 111-118.
- Emerek, L & Ørom, A (1997). The Conception of the Bourgeois Public Sphere as a Theoretical Background for Understanding the History of the Danish Public Libraries. In: Windfeld Lund, N. (red.). *Nordic Yearbook of Library, Information and Documentation Research*. 1: 27-58.
- Emerek, L (2001). At skrive bibliotekshistorie. Om grundlæggelsen af det moderne folkebibliotek i Danmark. In: Windfeld Lund, N. & Audunson, R. (red.), *Det siviliserede informationsfund. Folkebibliotekene ved indgangen til en digital tid*. Bergen: Fagbølaget: 88-118.
- Habermas, J (1990). *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hammond, M (2002). "The Great Fiction Bore": Free Libraries and the Construction of a Reading Public in England 1880-1914. *Libraries and Culture*. 37(2): 83-109.
- Hansen, RL & Sejerbo, P. (1930). Danmarks Folkebogsamlinger. Danmarks Biblioteksforening 1905-1930. *Bogens Verden*. 12: 227-266.
- Hansson, J (1999). *Klassifikation, bibliotek och samhälle. En kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*. Göteborg: Valfrid.
- de Hartanyi, M (1985). Sognebiblioteksundersøgelsen 1885. *Bibliotekshistorie*. 1: 49-74.
- Hjerminde, EW & Ørom, A (1981). Bibliotekarisk selvforståelse: En analyse af perioden 1930-1964. *Biblioteksarbejde*. 6: 7-55.
- Hvenegaard Lassen, H (1962). *De danske Folkebibliotekers Historie 1876-1940*. København: Dansk Bibliografisk Kontor.
- Høgh, S (1999). Danmarks første Bibliotekslov. Om tilblivelsen af biblioteksloven af 5. marts 1920 samt et efterspil. *Bibliotekshistorie*. 5: 74-99.
- Iversen, M (1982). *Bibliotekaruddannelserne i Danmark 1918-1978*. Danmarks Biblioteksskoles skrifter nr. 15. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Mäkinen, I (2001). Läslusten som en konstruktion i diskursen om folkundervisningen och folkbiblioteken under 1700- och 1800-talen. *Norsk Tidsskrift for Bibliotekforskning*. 15: 72-89.
- Mäkinen, I (2004). Information History, Library History, or History By and Large? Remarks on Recent Discussion on Library and Information History. W. Boyd Rayward. (ed.), *Aware and Responsible. Papers of the Nordic-International Colloquium on Social and Cultural Awareness and Responsibility in Library, Information and Documentation Studies (SCARLID)*. Scarecrow Press, Inc., Lanham, Maryland, and Oxford: 103-115.
- Nielsen, H (1960). *Folkebibliotekernes forgængere. Oplysning, almue- og borgerbiblioteker fra 1770erne til 1834*. København: Dansk Bibliografisk Kontor.
- Raber, D (2003). Librarians as Organic Intellectuals: A Gramscian Approach to Blind Spots and Tunnel Vision. *The Library Quarterly* 71(1): 33-53.

Radford, GP (2003). Trapped in our Discursive Formations: Toward an Archaeology of Library and Information Science. *The Library Quarterly* 71(1): 1-18.

Radford, GP & Radford, ML (2003). Librarians and Party Girls: Cultural Studies and the Meaning of the Librarian. *The Library Quarterly* 71(1): 54-69.

Seldén, L & Sjölin, M (2003). Kunskap, kompetens och utbildning – ett bibliotekariedilemma under 100 år. *Svensk Biblioteksforskning* 4: 19-67.

Skouvig, L (2004). *De danske folkebiblioteker 1880-1920: en kulturhistorisk undersøgelse ud fra dannelses- og mentalitetshistoriske aspekter*. <http://biblis.db.dk/uhtbin/hyperion.exe/db.lausko04>

Steenberg, AS (1923). *Erindringer fra mit Biblioteksarbejde*. København, Græbes Bogtrykkeri.

Svane-Mikkelsen, J (1978). Rejsen til Amerika. Om Andreas Schack Steenbergs møde med den amerikanske biblioteksverden i 1902. In: Harbo, O. & Svane-Mikkelsen, J. (red.), *Bag ved bøgernes bjerg. En hilsen til Mogens Iversen*. København: 111-130

Svane-Mikkelsen, J (1982). Die Entstehung und Entwicklung der Volksbibliotheken in Dänemark In: Liebers, G & Vodosek, P (Hrsg.), *Bibliotheken in ge-*

sellschaftlichen und kulturellen Wandel des 19. Jahrhunderts. Wolfenbütteler Schriften zur Geschichte des Buchwesens. Dr. Ernst Hauswedell: 103-117.

Thorsen, L (1992). *De danske folkebiblioteker 1940-1983*. Dansk Bibliotekscenter.

Torstensson, M (2001). Att analysera folkbiblioteksutvecklingen - exemplet Sverige och några jämförelser med USA. In: Lund, N. W. & Audunson, R. (red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn. Folkebibliotekene ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fakkboglaget: 142-171.

Wiegand, WA (1999). Tunnel Vision and Blind Spots: What the Past Tells Us about the Present; Reflections on the Twentieth-Century History of American Librarianship. *The Library Quarterly*. 69(1): 1-32.

Ørom, A (1990). Bibliotekarere: profession, holdninger og værdier. *Biblioteksarbejde*. 27/28: 13-44.

Ørom, A (1993). Bibliotekariske identiteter, formidlingsarbejde og arbejdsorganisering. *Biblioteksarbejde*. 39: 37-43.